

Tutkija Hanna-Mari Maijala

LIKES-tutkimuskeskus

RAPORTTI 09 HUMAN RIGHTS -SÄÄTIÖN LASTEN LIKUNNALLISESTA ILTAPÄIVÄTOIMINNASTA

09 Human Rights -säätiön toiminnanjohtajan Antti Olkinuoran pyynnöstä kirjoitan raportin havainnoista, joita olen tehnyt kahdessa säätiön toteuttamassa iltapäiväryhmässä eräässä itä-helsinkiläisessä alakoulussa syksyn 2013 aikana. Helsingin Tietokeskuksen mukaan alueella asuu paljon vähävaraisia perheitä sekä maahanmuuttajia. Kerhojen havainnointi liittyy laajempaan selvitykseen, jota teen LIKES-tutkimuskeskuksessa lasten matalan kynnyksen liikunnallisesta iltapäivätoiminnasta Helsingissä. Tein havaintoja kahdessa alakoulun iltapäiväryhmässä yhteensä kuusi kertaa (poikien ryhmässä 9.10, 6.11, 13.11 ja tyttöjen ryhmässä 25.10, 8.11, 22.11). Sen lisäksi olen haastatellut kahta ryhmien ohjaajaa sekä kolmea koulun opettajaa. Raportti on tarkoitettu Raha-automaattiyhdistyksen ja 09 Human Rights -säätiön käyttöön. Olen ollut mukana 09 HRR:n toiminnassa pelkästään tutkijana, eikä minulla ole ollut muita rooleja säätiön toiminnassa.

Havainnointikoulussa järjestettiin keskiviikkoisin poikien (2 tuntia) ja perjantaisin tyttöjen (1,5 tuntia) koriskerho. Poikien ryhmässä oli 6-8 ja tyttöjen 6-10 osallistujaa. Suurin osa ryhmiin osallistuneista lapsista oli mukana toiminnassa säännöllisesti. Ohjaajien mukaan muutama lapsi tuli mukaan toimintaan silloin tällöin ja välillä mukaan tuli uusia lapsia useimmiten kavereiden mukana. Tyttöjen ryhmässä suurin osa lapsista oli maahanmuuttajataustaisia. Moni heistä pukeutui hameeseen ja huiviin. Myös poikien ryhmässä arviolta puolet oli maahanmuuttajataustaisia.

Havaintojeni mukaan 09 HRR:n iltapäiväkerhot olivat matalan kynnyksen toimintaa, johon kaikki ovat tervetulleita sosioekonomisesta taustasta tai liikuntataidoista huolimatta. Toiminnassa vahvistettiin lasten yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia, tunteiden käsittelemisen taitoja sekä sosiaalistumista monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Koripallon lajiharjoitteiden sekä yhteistoiminnallisten pelien ja leikkien avulla lasten fyysinen aktiivisuus lisääntyi ja he oppivat liikuntataitoja. Käyn läpi tarkemmin alla seuraavia havainnointini osa-alueita: matalan kynnyksen liikuntatoiminta, yhteiset peli- ja käyttäytymissäännöt, yhteisöllisyys ja osallisuus, tunnetaidot, kiusaaminen ja etniset ennakkoluulot, fyysinen aktiivisuus ja liikuntataitojen oppiminen sekä lasten erityiset tarpeet. Lopuksi käyn läpi opettajien kokemuksia toiminnasta sekä kehittämisehdotuksia kohderyhmän tavoittamisen näkökulmasta.

MATALAN KYNNYKSEN LIKUNTATOIMINTA

Havaintojeni mukaan kerhot olivat matalan kynnyksen toimintaa. Lapset tulivat suoraan viimeiseltä oppitunnilta liikuntasaliin, jossa kerho pidettiin. Kerho oli maksuton ja toimintaan ei tarvinnut ilmoittautua. Liikuntavaatteiden ja varusteiden puuttuminen ei ollut esteenä kerhoon osallistumiselle. Osalla lapsista oli liikuntavaatteet päällä ja osa tuli kerhoon kouluvaatteissa, esimerkiksi farkuissa. Kaikki

lapset pelasivat ja leikkivät paljain varpain tai sukilla, kenelläkään ei ollut sisäkenkiä tai tossuja. Ohjaajan mukaan lapsia muistutettiin liikuntavaatteista, mutta mukaan sai tulla ilmankin. Toimintaan osallistuminen ei edellyttänyt erityisiä liikuntataitoja.

Myöskään lasten koko- ja taitoerot eivät olleet esteenä osallistumiselle. Eräs opettaja kertoi, että hänen oppilaansa oli innolla mukana koulun koriskerhossa. Alun perin oppilas olisi halunnut pelata jalkapalloa paikallisessa urheiluseurassa, mutta ei ollut tarpeeksi taitava. Muut lapset urheiluseurassa olivat aloittaneet pelaamisen jo 5-6-vuotiaana ja 9-vuotias poika ei pärjännyt taidoiltaan enää muiden mukana. Koulun koriskerhossa hän sen sijaan pärjäsi ja sai onnistumisen kokemuksia. Poika puhui kerhosta usein opettajalle.

YHTEISET PELI- JA KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖT

Havaintojeni mukaan lapset tiesivät hyvin leikkien ja pelien säännöt. Mikäli joku ei noudattanut sääntöjä, muut lapset protestoivat voimakkaasti. Myös ohjaajat olivat tarkkoina, että kaikki sitoutuivat sääntöihin. Tämä ei ollut aina helppoa, sillä monet lapset kokeilevat tahallaan kuinka pitkälle voivat rikkoa pelisääntöjä. Toki sääntöjä rikottiin myös vahingossa. Ohjaajien kokemuksen mukaan matalan kynnyksen liikuntakerhoissa lapset eivät noudata yhtä paljon sääntöjä verrattuna urheiluseuran harjoituksiin.

Sekä tyttöjen että poikien ryhmät olivat ajoittain melko rauhattomia. Lapset olivat vilkkaita ja ohjaajat käyttivät joskus paljon aikaa järjestyksen ja kurin aikaansaamiseen. Osa lapsista kokeili rajojaan eivätkä totelleet helposti ohjaajan ohjeita. Rauhattomuus näkyi erityisesti kerhon loppupuolella. Aika ajoin käytiin keskusteluja ohjaajan johdolla siitä, minkälainen käytös on hyväksyttyä ryhmässä ja mikä ei ole sallittua.

OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

Lasten toiveita toiminnan toteuttamisesta otettiin huomioon molemmissa ryhmissä. Tyttöjen ryhmässä jokainen tyttö sai keksiä vuorollaan pelin tai leikin. Poikien ryhmässä erityisesti kerhon loppupuolella pojat saivat usein itse päättää mitä pelattiin tai leikittiin. Pienimmät pojat eivät jaksaneet keskittyä koko aikaa harjoitteiden tekemiseen tai pelaamiseen vaan tarvitsivat myös niin sanottua omaa aikaa. ”Omalla ajallaan” pojat muun muassa kiipeilivät puolapuilla tai tekivät break dance -liikkeitä salin näyttämöllä ja tulivat sitten takaisin mukaan ryhmään. He olivat koko ajan samassa tilassa ja ohjaajan valvonnan alaisena. Erityisesti kerhon loppuvaiheessa lasten toiveita huomioitiin, sillä väsyminen aiheutti keskittymisvaikeuksia ja rauhattomuutta. Ohjaajan mukaan matalan kynnyksen liikuntaryhmissä edettiin lasten ehdoilla ja improvisoitiin paljon. Toiminta määrittyi paljolti lasten mielialan mukaan.

Monissa iltapäiväkerhojen peleissä ja leikeissä harjoiteltiin yhteistyötä. Lapsilla oli mahdollisuus oppia yhteistoiminnallisuutta ja toisen huomioimista. Havaintojeni mukaan yhteiset hetket joukkuehengen kohottamiseksi olivat lapsille tärkeitä. Seuraavaksi on ote kenttäpäiväkirjasta 9.10.2013.

Poikien ryhmässä kerhon loppuksi kaikki osallistujat kokoontuivat yhteen pieneen ringiin ja laittoivat käden ympyrän keskelle niin, että kaikkien kädet koskettivat toisiaan. Yhdessä huudettiin nolla-yhdeksän ja nostettiin kädet yhtä aikaa ylös. Eräs

pienimmistä pojista oli eräällä kerralla kerhon loppuvaiheessa jo väsähtänyt ja istui kanssani salin näyttämön reunalla. Hän kertoi minulle, että menee sitten takaisin ryhmän mukaan, kun huudetaan nolla-yhdeksän.

TUNNETAIDOT

Molemmissa ryhmissä osa lapsista otti peleihin kuuluvat epäonnistumisen ja häviämisen kokemukset raskaasti. Muutama lapsista jopa lähti pois kerhosta kesken kaiken turhautumisen seurauksena. Muutama tyttö alkoi helposti ”mököttämään” ja meni salin reunalle istumaan. Molempien ryhmien kohdalla turhautuneet lapset olivat mukana ryhmässä seuraavilla havainnointikerroilla. Eräs tyttö palasi takaisin vielä samalla kerralla takaisin. Joillakin tytöillä oli usein vaikeuksia hyväksyä muiden osallistujien tai ohjaajan ehdottamia pelejä ja leikkejä. Ohjaaja painotti näissä tilanteissa, että aina ei voi saada mitä haluaa. Joillakin tytöillä oli vaikeuksia ymmärtää tätä. Pienen mökötystauon jälkeen he usein palasivat leikkiin mukaan.

KIUSAAMINEN JA ETNISET ENNAKKOLUULOT

Havaintojeni mukaan ryhmissä tapahtui jonkun verran kiusaamista. Molemmissa ryhmissä havainnoin tönimistä. Poikien ryhmässä fyysinen kiusaaminen oli rajumpaa. Tytöt reagoivat fyysiseen kiusaamiseen herkemmin valituksilla tai itkulla. Ohjaajat puuttuivat tilanteisiin välittömästi. Tyttöjen ryhmässä huomasin myös sanallista kiusaamista. Ilkeät kommentit liittyivät ulkonäköön ja etniseen alkuperään. Ohjaaja puuttui välittömästi tilanteeseen pyytämällä tytöt ringiin, jossa käytiin keskustelua erilaisuudesta. Poikien ryhmän ohjaaja oli maahanmuuttajataustainen ja siten tärkeä roolimalli lapsille.

FYYSINEN AKTIIVISUUS JA LIIKUNTATAITOJEN OPPIMINEN

Havaintojeni mukaan lapset liikkuvat paljon koriskerhojen aikana. Erityisesti pojat olivat lähes koko ajan liikkeessä. Molemmissa ryhmissä tehtiin koripallon perusharjoitteita ja pelattiin joukkueissa. Välillä lapset tekivät break dance -liikkeitä ja kärrynpyöriä sekä roikkuivat köysissä ja kiipeilivät puolapuissa. Tytöt kaipaivat enemmän taukoja ja yhteisiä jutteluhetkiä ohjaajan kanssa.

LASTEN ERITYISET TARPEET

Tyttöjen ryhmässä moni lapsi pukeutui hameeseen ja huiviin, mikä huomioitiin toiminnan toteuttamisessa. Esimerkiksi polttopallo -leikissä pallon osuminen hameeseen sallittiin. Eräällä kerralla yksi tytöistä uskaltautui ottamaan huivin pois, koska salin ovet olivat kiinni ja sisällä oli vain naisia. Hetken kuluttua muutama muukin tyttö otti huivin pois. Heillä ei ohjaajan mukaan ole usein mahdollisuutta olla ilman huivia kodin ulkopuolella. Koriskerho toimikin paikkana, missä tytöt voivat olla rennommin kuin esimerkiksi koulussa. Tytöt olivat innoissaan ja ihailivat toistensa hiuksia.

OPETTAJIEN KOKEMUKSIA TOIMINNASTA

Koulun opettajien mukaan alueella oli paljon vähävaraisuutta ja sosiaalisia ongelmia. Heidän mukaan useilla vanhemmilla ei ollut mahdollisuutta maksaa lasten harrastuksista ja kuljettaa lasta harrastuksiin. Erään opettajan mukaan oli tärkeää sekä lapsen että yhteiskunnan kannalta, että lapset ovat mukana

”*systeemissä*” ja että he voivat kertoa harrastavansa jotakin. Alueella rikotaan ja sotketaan julkisia tiloja, mikä johtuu erän opettajan mukaan siitä, että kaikilla lapsilla ei ole järkevää tekemistä koulun jälkeen. Koulun apulaisrehtori koki, että aikuisen seura vapaa-ajalla on lapsille tärkeää. Erityisesti hänen mukaansa tarvittiin miespuolisia ohjaajia roolimalleiksi lapsille, sillä alueella asui paljon yksinhuoltajaitejä ja koulun opettajakunta oli naisvaltainen.

KEHITTÄMISEHDOTUKSET KOHDERYHMÄN TAVOITTAMISEKSI

Koulun kanssa tehtävä yhteistyö lasten tavoittamiseksi on ensiarvoisen tärkeää. Opettajat tuntevat lapset ja voivat houkutella toimintaan mukaan sellaisia lapsia, joilla ei ole harrastuksia ja jotka ovat vaarassa jäädä syrjään. Tulevaisuudessa liikunnallista iltapäivätoimintaa olisi hyvä markkinoida opettajille monesta eri näkökulmasta, erityisesti painottaen vielä enemmän liikunnan välinearvoa yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Yhteistyö muiden alueen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien toimijoiden kanssa on tärkeää kohderyhmän tavoittamisen tehostamiseksi sekä päällekkäisten toimintojen poistamiseksi.